

Бердянський державний педагогічний університет
Кафедра музичного виховання

Форма № Н - 3.04

Бердянський державний педагогічний університет
Кафедра теорії та методики навчання мистецьких дисциплін

“ЗАТВЕРДЖУЮ”
Завідувач кафедри

_____ О.В.Мартиненко
“ ” _____ року

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
підготовки здобувачів II (магістерського) рівня вищої освіти

ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА ОСОБИСТІСНО ОРІЄНТОВАНОГО ВИКЛАДАННЯ
МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

Спеціальність 014 Середня освіта (Музичне мистецтво)

Освітньо-професійна програма Музичне мистецтво та художня культура

Спеціалізація Інструментальне виконавство

Факультет психолого-педагогічної освіти та мистецтв

Бердянськ, 2021

Робоча програма з дисципліни «Теорія і практика особистісно орієнтованого викладання музичного мистецтва» для здобувачів вищої освіти спеціальності 014 Середня освіта (Музичне мистецтво)

Освітньої програми Музичне мистецтво та художня культура

Розробник: кандидат педагогічних наук, доцент П.Б.Косенко

Робочу програму погоджено проектною групою освітньої програми «Музичне мистецтво та художня культура» та схвалено на засіданні кафедри теорії та методики навчання мистецьких дисциплін

від “___” _____ 2021 року (протокол №)

Завідувач кафедри теорії і методики навчання
мистецьких дисциплін

(підпис)

(Мартиненко О.В.)
(прізвище та ініціали)

Гарант освітньої програми

(підпис)

(Омельченко А.І.)
(прізвище та ініціали)

© БДПУ, 2021 рік

© Косенко П.Б., 2021 рік

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів – 3	Галузь знань <u>01 Освіта/Педагогіка</u> (шифр і назва)	За вибором студента	
	Спеціальність <u>014 Середня освіта (Музичне мистецтво)</u> (шифр і назва)		
Модулів – 3	Освітньо-професійна програма: Музичне мистецтво та художня культура	Рік підготовки:	
Змістових модулів – 6		1-й	
Загальна кількість годин – 90 Мова навчання: українська		Семестр	
	2-й		
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 4 самостійної роботи студента – 12	Освітній ступінь: магістр	Лекції	
		12 год.	
		Практичні	
		12 год.	
		Самостійна робота	
		66 год.	
		Вид контролю: залік	

Примітка.

Співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної і індивідуальної роботи становить:

для денної форми навчання – ауд. 26% : сам. 74%

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Метою викладання навчальної дисципліни є ознайомлення студентів з різними аспектами музично-педагогічної діяльності, що знаходяться у площині особистісно орієнтованого навчання; інтеграція професійно-педагогічних знань, вмінь і навичок з проблеми особистісно орієнтованого викладання музичних дисциплін на основі системного узагальнення теоретичного матеріалу і практичного досвіду.

Основні завдання вивчення дисципліни:

- ознайомити з тенденціями розвитку сучасної музичної освіти;
- розкрити сутність та зміст особистісно орієнтованої педагогіки;
- навчити майбутніх викладачів музичного мистецтва використовувати методи особистісно орієнтованого навчання у подальшій практичній професійно-педагогічній діяльності.

Основні результати навчання і компетентності згідно з вимогами освітньо-професійної (освітньо-наукової) програми:

3. Компетентності та програмні результати навчання:

Програмні компетентності	
Загальні компетентності (ЗК)	ЗК 1. Знання і розуміння предметної області та розуміння професії.
	ЗК 2. Здатність знаходити, обробляти та аналізувати інформацію з різних джерел.
	ЗК 4. Здатність використовувати інформаційні та комунікаційні технології.
	ЗК 4. Здатність використовувати інформаційні та комунікаційні технології.
	ЗК 7. Здатність до конструктивної взаємодії з іншими людьми, незалежно від їх походження та особливостей культури, і поваги до різноманітності.
Фахові компетентності (ФК)	ФК 1. Готовність до здійснення науково-педагогічної діяльності із застосуванням інноваційних методів і технологій у закладах освіти.
	ФК 3. Здатність здійснювати аналіз наукової та методичної літератури, пов'язаної з педагогікою загальної музичної освіти, порівняльний аналіз різних музично-педагогічних концепцій та методик музичного виховання.
	ФК 7. Здатність демонструвати спроможність до самостійного дослідження наукової проблеми, готовність дискутувати і аргументувати власну позицію.
Програмні результати навчання (ПРН)	
ПРН 1. Здатність демонструвати знання з історії розвитку філософсько-педагогічної	

проблематики; аналізувати філософські засади і тенденції сучасної освіти; застосовувати філософські знання у своїй галузі наукових досліджень.
ПРН 4. Дотримується системи духовних, професійно-педагогічних, етико-естетичних, мистецьких цінностей у професійній діяльності
ПРН 6. Здатність демонструвати вміння взаємодіяти з людьми та впливати на їх поведінку.
ПРН 8. Здатність демонструвати знання про сутність, мету, завдання, зміст музичної педагогіки, характеризувати складові процесу музичної освіти.
ПРН 12. Здатність демонструвати знання основ науково-дослідної роботи, правил інформаційного (комп'ютерного) пошуку, накопичення та обробки наукової інформації; методології та методики проведення музично-педагогічних досліджень, включаючи критичну обізнаність та академічну доброчесність.
ПРН 14. Здатність демонструвати знання методик мистецької освіти та умінь впровадження їх у освітній процес згідно сучасних вимог.

4. Програма навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Перші приклади розвитку особистості в процесі навчання

Тема 1. Історичні витоки сучасних ідей особистісно орієнтованого навчання у педагогічній спадщині видатних мислителів античності.

Педагогічні ідеї Сократа. Самозаглиблення і вільні бесіди вчителя з учнями. Розвиток ідей античної педагогіки у діяльності Квінтіліана. Ідея самостійності мислення учня, необхідність розвивати людину у напрямку її природних обдаровань.

Тема 2. Становлення та розвиток ідей гуманістичної педагогіки в працях зарубіжних та вітчизняних вчених починаючи від епохи Відродження до початку ХХ ст.

Гуманістична педагогіка епохи Відродження. Пошук методів навчання, спрямованих на творчий розвиток та саморозвиток людини у педагогічній діяльності Вікторіно да Фельтре, Франсуа Рабле Еразма Роттердамський та Мартіна Лютера. Подальшої розробки ідей означених вчених у педагогічній творчості французького філософа Мішеля Монтеня. Вклад Яна Амоса Коменського, Джона Локка і Жан-Жака Руссо в історію розвитку особистісного підходу в освіті. Внесок у розвиток особистісно орієнтованої педагогіки Герберта Спенсера та Джона Дьюї.

Ідеї, співзвучні сучасному розумінню сутності особистісно орієнтованого навчання у вітчизняній педагогічній думці. Педагогічна спадщина Г. Сковороди, К. Ушинського, М. Пирогова, К. Вентцеля, П. Каптерєва, В. Сороки-Росинського та ін.

Змістовий модуль 2. Передвісники становленні теорії і практики особистісно орієнтованого навчання на Заході

Тема 3. Гуманістична психологія та її роль у формуванні особистісно орієнтованої освіти.

Роль найвизначніших представників гуманістичної психології А. Маслоу та К. Роджерса у формуванні особистісно орієнтованої моделі професійної освіти. Найважливіші умови формування внутрішньої свободи студентів – «фасилітації».

Тема 4. Формування особистісного підходу в педагогічних дослідженнях на Заході.

Педагогічні концепції Р. Кузіне, С. Френе (Франція), П. Петерсена, Р. Штайнера (Німеччина), О. Декролі (Бельгія), М. Монтесорі (Італія), А. Дейла, Б. Рассела (Англія).

Змістовий модуль 3. Зміст особистісно орієнтованого навчання під кутом зору вітчизняної педагогічної думки

Тема 5. Гуманістичний напрямок розвитку особистості у вітчизняній психолого-педагогічній науці.

Пріоритетність особистісної орієнтації процесу навчання у вітчизняній педагогічній науці та практиці. Глумачення таких понять, як особистість, особистісний підхід, особистісно орієнтована освіта. Сутність та зміст особистісно орієнтованого навчання у сучасних дослідженнях українських науковців.

Тема 6. Особливості застосування особистісно орієнтованого підходу в професійній підготовці майбутнього вчителя мистецьких дисциплін.

Особливості та можливості впровадження ідей особистісно орієнтованого навчання в музичній освіті. Реалізація принципів особистісно орієнтованого навчання студентів у практиці викладання окремих фахових дисциплін. Внесок видатних діячів музичного мистецтва у розвиток особистісно орієнтованого навчання.

Змістовий модуль 4. Педагогічні умови реалізації методики особистісно орієнтованого навчання майбутніх учителів музики

Тема 7. Фактори, що впливають на розвиток особистості майбутнього вчителя музики.

Соціальні вимоги до фахової підготовленості випускників мистецьких спеціальностей вищих навчальних закладів. Існуючий методико-теоретичний досвід виконавського та педагогічного розвитку музиканта. Навчально-виховне середовище. Внутрішні чинники фахового становлення майбутнього вчителя музики.

Тема 8. Педагогічні умови особистісно орієнтованого навчання майбутніх учителів музики та їх характеристика.

Узгодження змісту навчання з індивідуальними особливостями та музичними здібностями студента. Створення ситуацій успіху в музично-навчальній діяльності студента. Побудова процесу навчання на основі фахового діалогу між викладачем та студентом. Розвиток творчої самостійності майбутнього вчителя музики.

Змістовий модуль 5. Педагогічна діагностика якості особистісно орієнтованого навчання майбутнього вчителя музичних дисциплін

Тема 9. Критерії якості особистісно орієнтованого навчання майбутнього вчителя музичних дисциплін.

Сформованість мотивації студента до опанування музично-педагогічного фаху, його самореалізація у процесі навчання гри на музичному інструменті; здатність до рефлексії студента, спрямовану на самовдосконалення у володінні грою на музичному інструменті. Розвиток креативності як готовність до нестандартного, творчого та гнучкого мислення у навчанні. Фахова підготовленість як ступінь володіння майбутнім вчителем грою на музичному інструменті для ефективного здійснення навчально-виховної роботи.

Тема 10. Методи діагностики стану застосування особистісно орієнтованого підходу до навчання музичних дисциплін.

Цілеспрямоване педагогічне спостереження, анкетування, усне опитування (інтерв'ювання, бесіди), експертне оцінювання, метод незавершених речень, контент-аналіз, методи математичної статистики.

Змістовий модуль 6. Методи особистісно орієнтованого навчання

Тема 11. Загальна характеристика методів особистісно орієнтованого навчання з музичних дисциплін.

Методи цілісного огляду твору, наочного показу, інтонаційної підтримки, використання технічних засобів, асоціативних зв'язків, індивідуально-груповий метод, метод проблемного пояснення, проблемного діалогу, евристичного діалогу, створення ситуацій успіху та метод проектів тощо.

Тема 12. Практичні аспекти використання методів особистісно орієнтованого навчання майбутніх учителів музичних дисциплін.

4. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин											
	денна форма						заочна форма					
	усього	у тому числі					усього	у тому числі				
		л	п	лаб	інд	с.р.		л	п	лаб	інд	с.р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Змістовий модуль 1. Перші приклади розвитку особистості в процесі навчання												
Тема 1. Історичні витоки сучасних ідей особистісно орієнтованого навчання у педагогічній спадщині видатних мислителів античності	7	1	1	-	-	5	7	-	1	-	-	6
Тема 2.	8	1	1	-	-	6	8	1	-	-	-	7

Становлення та розвиток ідей гуманістичної педагогіки в працях зарубіжних та вітчизняних вчених починаючи від епохи Відродження до початку XX ст.													
Разом за змістовим модулем 1	15	2	2	-	-	11	15	1	1	-	-	-	13
Змістовий модуль 2. Передвісники становленні теорії і практики особистісно орієнтованого навчання на Заході													
Тема 3. Гуманістична психологія та її роль у формуванні особистісно орієнтованої освіти	7	1	1	-	-	5	7	1	-	-	-	-	6
Тема 4. Формування особистісного підходу в педагогічних дослідженнях на Заході	8	1	1	-	-	6	8	1	-	-	-	-	7
Разом за змістовим модулем 2	15	2	2	-	-	11	15	2	-	-	-	-	13
Змістовий модуль 3. Зміст особистісно орієнтованого навчання під кутом зору вітчизняної педагогічної думки													
Тема 5. Гуманістичний напрямок розвитку особистості у вітчизняній психолого-педагогічній науці	7	1	1	-	-	5	7	1	-	-	-	-	6
Тема 6. Особливості застосування особистісно орієнтованого підходу в професійній підготовці майбутнього вчителя мистецьких дисциплін	8	1	1	-	-	6	8	1	-	-	-	-	7

Разом за змістовим модулем 3	15	2	2	-	-	11	15	2	-	-	-	13
Змістовий модуль 4. Педагогічні умови реалізації методики особистісно орієнтованого навчання майбутніх учителів музики												
Тема 7. Фактори, що впливають на розвиток особистості майбутнього вчителя музики	7	1	1	-	-	5	7	1	-	-	-	6
Тема 8. Педагогічні умови особистісно орієнтованого навчання майбутніх учителів музики та їх характеристика	8	1	1	-	-	6	8	-	1	-	-	7
Разом за змістовим модулем 4	15	2	2	-	-	11	15	1	1	-	-	13
Змістовий модуль 5. Педагогічна діагностика якості особистісно орієнтованого навчання майбутнього вчителя музичних дисциплін												
Тема 9. Критерії якості особистісно орієнтованого навчання майбутнього вчителя музичних дисциплін	7	1	1	-	-	5	7	1	-	-	-	6
Тема 10. Методи діагностики стану застосування особистісно орієнтованого підходу до навчання музичних дисциплін	8	1	1	-	-	6	8	-	1	-	-	7
Разом за змістовим модулем 5	15	2	2	-	-	12	15	1	1	-	-	13
Змістовий модуль 6. Методи особистісно орієнтованого навчання												
Тема 11. Класифікація та загальна характеристика методів особистісно орієнтованого навчання з музичних	7	2	1	-	-	4						

дисциплін												
Тема 12. Практичні аспекти використання методів особистісно орієнтованого навчання майбутніх учителів музичних дисциплін	8	-	1	-	-	7						
Разом за змістовим модулем 6	15	2	1	-	-	12						
Усього годин	90	12	12	-	-	66						

5. Теми лекційних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
		денна форма
1	Історичні витоки сучасних ідей особистісно орієнтованого навчання у педагогічній спадщині видатних мислителів античності	1
2	Становлення та розвиток ідей гуманістичної педагогіки в працях зарубіжних та вітчизняних вчених починаючи від епохи Відродження до початку ХХ ст.	1
3	Гуманістична психологія та її роль у формуванні особистісно орієнтованої освіти	1
4	Формування особистісного підходу в педагогічних дослідженнях на Заході	1
5	Гуманістичний напрямок розвитку особистості у вітчизняній психолого-педагогічній науці	1
6	Особливості застосування особистісно орієнтованого підходу в професійній підготовці майбутнього вчителя мистецьких дисциплін	1
7	Фактори, що впливають на розвиток особистості майбутнього вчителя музики	1
8	Педагогічні умови особистісно орієнтованого навчання майбутніх вчителів музики та їх характеристика	1
9	Критерії якості особистісно орієнтованого навчання майбутнього вчителя музичних дисциплін.	1
10	Методи діагностики стану застосування особистісно орієнтованого підходу до навчання музичних дисциплін	1
11	Класифікація та загальна характеристика методів	2

	особистісно орієнтованого навчання з музичних дисциплін	
12	Практичні аспекти використання методів особистісно орієнтованого навчання майбутніх учителів музичних дисциплін	-
	Разом:	12

6. Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
		денна форма
1	Історичні витоки сучасних ідей особистісно орієнтованого навчання у педагогічній спадщині видатних мислителів античності	1
2	Становлення та розвиток ідей гуманістичної педагогіки в працях зарубіжних та вітчизняних вчених починаючи від епохи Відродження до початку ХХ ст.	1
3	Гуманістична психологія та її роль у формуванні особистісно орієнтованої освіти	1
4	Формування особистісного підходу в педагогічних дослідженнях на Заході	1
5	Гуманістичний напрямок розвитку особистості у вітчизняній психолого-педагогічній науці	1
6	Особливості застосування особистісно орієнтованого підходу в професійній підготовці майбутнього вчителя мистецьких дисциплін	1
7	Фактори, що впливають на розвиток особистості майбутнього вчителя музики	1
8	Педагогічні умови особистісно орієнтованого навчання майбутніх учителів музики та їх характеристика	1
9	Критерії якості особистісно орієнтованого навчання майбутнього вчителя музичних дисциплін.	1
10	Методи діагностики стану застосування особистісно орієнтованого підходу до навчання музичних дисциплін	1
11	Класифікація та загальна характеристика методів особистісно орієнтованого навчання з музичних дисциплін	1
12	Практичні аспекти використання методів особистісно орієнтованого навчання майбутніх учителів музичних дисциплін	1
	Разом:	12

7. Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
		денна форма
1	Історичні витоки сучасних ідей особистісно орієнтованого навчання у педагогічній спадщині видатних мислителів античності	5
2	Становлення та розвиток ідей гуманістичної педагогіки в працях зарубіжних та вітчизняних вчених починаючи від епохи Відродження до початку ХХ ст.	6
3	Гуманістична психологія та її роль у формуванні особистісно орієнтованої освіти	5
4	Формування особистісного підходу в педагогічних дослідженнях на Заході	6
5	Гуманістичний напрямок розвитку особистості у вітчизняній психолого-педагогічній науці	5
6	Особливості застосування особистісно орієнтованого підходу в професійній підготовці майбутнього вчителя мистецьких дисциплін	6
7	Фактори, що впливають на розвиток особистості майбутнього вчителя музики	5
8	Педагогічні умови особистісно орієнтованого навчання майбутніх вчителів музики та їх характеристика	6
9	Критерії якості особистісно орієнтованого навчання майбутнього вчителя музичних дисциплін.	5
10	Методи діагностики стану застосування особистісно орієнтованого підходу до навчання музичних дисциплін	6
11	Класифікація та загальна характеристика методів особистісно орієнтованого навчання з музичних дисциплін	4
12	Практичні аспекти використання методів особистісно орієнтованого навчання майбутніх учителів музичних дисциплін	7
	Разом:	66

8. Методи навчання

Лекція, бесіда, демонстрація, робота з літературою, написання рефератів, проблемно-пошукові методи.

9. Методи оцінювання

Виконання письмових робіт, залік

10. Розподіл балів, які отримують студенти

Поточне тестування та самостійна робота						Сума
Змістовий модуль №1		Змістовий модуль №2		Змістовий модуль №3		
T1	T2	T3	T4	T5	T6	100
16	17	16	17	16	18	

Шкала оцінювання: національна та ЄКТС

Сума балів за всі види навчальної діяльності		Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90-100	A	відмінно	зараховано
78-89	B	добре	
65-77	C		
58-64	D	задовільно	
50-57	E		
35-49	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
1-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

11. Методичне забезпечення

1. Теми лекцій
2. Плани практичних занять
3. Завдання до самостійної роботи

12. Рекомендована література**Базова**

1. **Балл Г. О.** Гуманізація загальної та професійної освіти : суспільна актуальність і психолого-педагогічні орієнтири / Георгій Олексійович Балл // Неперервна професійна освіта: проблеми, пошуки, перспективи : моногр. / За ред. І. А.Зязюна. – К. : Віпол, 2000. – С. 134–157.
2. **Бех І. Д.** Виховання особистості : сходження до духовності : наук. вид. / Іван Дмитрович Бех. – К. : Либідь, 2006. – 272 с.
3. **Бондаревская Е. В.** Основы положения концепции качества личностно-ориентированного образования / Е. В. Бондаревская // Педагогіка вищої та середньої школи : зб. наук. праць. – Кривий Ріг, 2004. – № 8. – С. 117–124.
4. **Горбенко С.** Пріоритетні напрямки розвитку сучасної музичної освіти / С. Горбенко // Професійно-художня освіта України : зб. наук. праць

- / редкол. : І. А. Зязюн (голова) та ін. – К. ; Черкаси : Вид-во «Черкас. ЦНТЕІ», 2007. – Вип. IV. – С. 19–25.
5. **Косенко П. Б.** Теорія і практика особистісно орієнтованого навчання майбутнього вчителя музики – гітариста: монографія / Павло Борисович Косенко. – Бердянськ: Видавець Ткачук О.В., 2016. – 236 с.
6. Освітні технології : навч.-метод. посіб. / О. М. Пехота, А. З. Кіктенко, О. М. Любарська та ін.; О. М. Пехота (ред.) – К. : А.С.К., 2004 – 256 с.
7. **Пехота О. М.** Особистісно орієнтоване навчання : підготовка вчителя / О. М. Пехота, А. М. Старєва. – Миколаїв : Вид-во «Іліон», 2006 – 271 с.
14. **Рудницька О. П.** Педагогіка : загальна та мистецька : навч. посіб. / О. П. Рудницька. – Тернопіль : Навч. кн. – Богдан, 2005. – 360 с.
8. **Сериков В. В.** Личностный подход в обучении : от концепции к технологии : проблемы обновления содержания общего образования / В. В. Сериков. – Ростов-на-Дону, 1992. – 153 с.
9. **Татарова Г. Г.** Методология анализа данных в социологии (введение) : учеб. для вузов / Г. Г. Татарова. – М. : NOTA BENE, 1999. – 224 с.

Допоміжна

1. **Балл Г. О.** Сучасний гуманізм і освіта : соціально-філософські та психолого-педагогічні аспекти / Георгій Олексійович Балл ; АПН України. Ін-т психології ім. Г. С. Костюка. – Рівне : Ліста-М, 2003. – 128 с.
2. **Бондаревская Е. В.** Смыслы и стратегии личностно ориентированного воспитания / Е. В. Бондаревская // Педагогика. – 2001. – № 1. – С. 17–24.
3. **Голубев Н. К.** Введение в диагностику воспитания / Н. К. Голубев, Б. П. Битинас. – М. : Педагогика, 1989. – 160 с.
4. **Гончаренко С. У.** Гуманізація освіти України / С. У. Гончаренко // Кримські педагогічні читання : м-ли міжнар. конф. (м. Алушта, 12–17 верес. 2001р.) / за ред. С. О. Сисоєвої, О. Г. Романовського. – Х., 2001 – С. 131–138.
5. **Гоцкало Н.** Особистісно зорієнтований підхід у творчій спадщині видатних педагогів / Наталя Гоцкало // Рід. шк. –2002 р. – № 7. – С. 61–63.
6. **Кан-Калик В. А.** Учителю о педагогическом общении : книга для учителя / Виктор Абрамович Кан-Калик. – М. : Просвещение, 1987. – 190 с.
7. **Маслоу А.** Мотивация и личность / А. Маслоу // Теория личности в западно-европейской и американской психологии : хрестоматия по психологии личности. – Самара : Издат. Дом «БАХРАХ», 1996. – С. 442–449.
8. **Николаев А.** Очерки по истории фортепианной педагогики и теории пианизма : учеб. пособие / А. Николаев. – М. : Музыка, 1980. – 112 с.
9. Новые технологии в музыкальном образовании : м-лы Всерос. науч.-практ. конф. (Омск, 29–31 марта 2000 г.) / С. В. Белецкий (отв. ред.) и др.; Омский гос. ун-т. – Омск : Изд-во ОмГПУ. – 2000. – Ч. 1. –168 с.
10. Педагогическое наследие : Коменский Я. А., Локк Д., Руссо Ж.-Ж., Песталоцци И. Г. / сост. В. М. Кларин, А. Н. Джуринский. – М. : Педагогика, 1988. – 416 с. – (Б-ка учителя).

11. *Рудницька О. П.* Музика і культура особистості: проблеми сучасної педагогічної освіти : навч. посіб. / О. П. Рудницька. – К. : ІЗМН, 1998. – 248 с.
12. *Сериков В. В.* Образование и личность : теория и практика проектирования образовательных систем / В. В. Сериков. – М. : Логос, 1999. – 188 с.
13. *Сисоєва С. О.* Основи педагогічної творчості вчителя : навч. посіб. / С. О. Сисоєва. – К. : ІСДОУ, 1994. – 112 с.

13. Інформаційні ресурси

1. <http://bdpu.org/library.html>
2. <http://bdpu.org/index.html>
3. http://bdpu.org/primary_education.html